

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради університету

«30» серпня 2024 року,

протокол № 2.

Ректор, голова вченої ради університету,
доктор юридичних наук, професор

_____ Олег ОМЕЛЬЧУК

«30» серпня 2024 року

м.п.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«ІСТОРИЯ УКРАЇНИ»

**для підготовки на першому (освітньому) рівні
здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавра
за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування
галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування**

м. Хмельницький
2024

РОЗРОБНИК:

завідувач кафедри теорії та історії держави і права,
доктор історичних наук, професор
«27» серпня 2024 року

_____ Леонід МІСІНКЕВИЧ

СХВАЛЕНО:

Рішення кафедри теорії та історії держави і права
«27» серпня 2024 року, протокол № 1

Завідувач кафедри,
доктор історичних наук, професор
«27» серпня 2024 року

_____ Леонід МІСІНКЕВИЧ

Деканеса факультету публічного управління,
кандидатка наук з державного управління,
доцентка
«28» серпня 2024 року

_____ Тетяна ПІДЛІСНА

ПОГОДЖЕНО:

Рішення методичної ради університету
«29» серпня 2024 року, протокол № 1

Голова методичної ради університету,
кандидатка наук з державного управління,
доцентка
«29» серпня 2024 року

_____ Ірина КОВТУН

ЗМІСТ

			Стор.
1.	Опис навчальної дисципліни		3
2.	Заплановані результати навчання		4
3.	Програма навчальної дисципліни		6
4.	Структура вивчення навчальної дисципліни		10
	4.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	10
	4.2.	Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять	11
	4.3.	Завдання для самостійної роботи студентів	11
	4.4.	Індивідуальні завдання	11
5.	Методи навчання та контролю		11
6.	Схема нарахування балів		12
7.	Рекомендовані джерела		13
	7.1.	Основні джерела	13
	7.2.	Допоміжні джерела	13
8.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		14

1. Опис навчальної дисципліни

1. Шифр і назва галузі знань	– 28 Публічне управління та адміністрування
2. Код і назва спеціальності	– 281 Публічне управління та адміністрування
3. Назва спеціалізації	– не передбачена
4. Назва дисципліни	– Історія України
5. Тип дисципліни	– вибіркова
6. Код дисципліни	– ЗПВ 1.7
7. Освітній рівень, на якому вивчається дисципліна	– перший
8. Ступінь вищої освіти, що здобувається	– бакалавр
9. Курс / рік навчання	– перший
10. Семестр	– другий
11. Обсяг вивчення дисципліни:	
1) загальний обсяг (кредитів ЄКТС / годин)	– 4 / 120
2) денна форма навчання:	
аудиторні заняття (годин)	– 34
% від загального обсягу	– 28,3
лекційні заняття (годин)	– 16
% від обсягу аудиторних годин	– 47
семінарські заняття (годин)	– 18
% від обсягу аудиторних годин	– 53
самостійна робота (годин)	– 86
% від загального обсягу	– 71,7
тижневих годин:	
аудиторних занять	– 2
самостійної роботи	– 5
12. Форма семестрового контролю	– залік
13. Місце дисципліни в логічній схемі:	
1) попередні дисципліни:	«Теорія держави і права»
Історія української культури та державності»
2) супутні дисципліни	– Соціологія»
«Історія публічного управління»
«Взаємодія держави і громадянського суспільства»
3) наступні дисципліни	– «Філософія»
«Політологія»
«Конституційне право України»
«Політика європейської та євроатлантичної інтеграції»
14. Мова вивчення дисципліни	– українська.

2. Заплановані результати навчання

Програмні компетентності:

ЗК 1. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 2. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 3. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

СК 1. Здатність до соціальної взаємодії, до співробітництва й розв'язання конфліктів.

СК 3. Здатність забезпечувати дотримання нормативно-правових та морально-етичних норм поведінки.

СК 10. Здатність до дослідницької та пошукової діяльності в сфері публічного управління та адміністрування.

Програмні результати навчання:

ПР 1. Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.

ПР 7. Уміти організовувати та брати участь у волонтерських/культурноосвітніх/спортивних проектах, спрямованих на формування здорового способу життя / активної громадянської позиції.

ПР 11. Уміти здійснювати пошук та узагальнення інформації, робити висновки і формулювати рекомендації в межах своєї компетенції.

ПР 16. Використовувати дані статистичної звітності, обліку та спеціальних досліджень у професійній діяльності.

Після завершення вивчення дисципліни здобувач повинен продемонструвати такі результати навчання:
1. Знання (здатність запам'ятовувати або відтворювати факти (терміни, конкретні факти, методи і процедури, основні поняття, правила і принципи, цілісні теорії тощо)
1.1. усвідомити особливості історичної науки, її місце в системі гуманітарної освіти та в культурній спадщині народів;
1.2. знати основні факти з історії України та перебіг історичного процесу в його визначальних закономірностях і проявах;
1.3. розкривати різні наукові оціночні характеристики доленосних історичних подій та постатей в українській історії;
1.4. знати основні історичні уроки української минувшини.
2. Розуміння (здатність розуміти та інтерпретувати вивчене, уміння пояснити факти, правила, принципи; перетворювати словесний матеріал у, наприклад, математичні вирази; прогнозувати майбутні наслідки на основі отриманих знань)
2.1. характерних особливостей державного розвитку українського народу, закономірностей виникнення, функціонування та занепаду історичних типів та форм держави України;
2.2. розкривати процес еволюції суспільно-політичного відносин на різних етапах розвитку української державності;
2.3. уміння аналізувати історичні джерела спираючись на принципи історизму,

об'єктивності та наукові методи пізнання;
3. Застосування знань <i>(здатність використовувати вивчений матеріал у нових ситуаціях (наприклад, застосувати ідеї та концепції для розв'язання конкретних задач)</i>
3.1. пояснення суспільно-політичних явищ в історії державного розвитку України;
3.2. виявляти уміння у визначенні стійких тенденцій, закономірностей розвитку історичних явищ та доленосних подій в їхніх сутнісних ознаках;
3.3. знаходити в науковій та довідковій літературі потрібну історичну інформацію;
3.4. формування національної свідомості, високих моральних і правових цінностей, поваги до минулого українського народу та віри в його майбутнє.
4. Аналіз <i>(здатність розбивати інформацію на компоненти, розуміти їх взаємозв'язки та організаційну структуру, бачити помилки й огріхи в логіці міркувань, різницю між фактами і наслідками, оцінювати значимість даних)</i>
4.1. здатність проаналізувати закономірності історичного розвитку державних відносин різних періодів української державності;
4.2. виділити особливості функціонування державних інституцій в конкретних історичних умовах розвитку державності України;
4.3. помічати й аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між подіями і фактами, формулювати тенденції історичного розвитку.
5. Синтез <i>(здатність поєднувати частини разом, щоб одержати ціле з новою системною властивістю)</i>
5.1. узагальнювати історичні ознаки України за формою правління та державного устрою на різних етапах суспільно-політичного розвитку;
5.2. означити потребу змін системи державного управління на різних періодах формування української державності;
5.3. аргументувати посилення соціального, національного та релігійного гніту на етапах державного розвитку України.
6. Оцінювання <i>(здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі)</i>
6.1. об'єктивно оцінювати історичні явища та доленосні події в історії України відкидаючи догматичні тлумачення покладатися на історичні реалії, а не на історичні міфи;
6.2. пояснювати обставини обмеження української державності за гетьманськими статтями;
6.3. оцінювати наслідки та значення політичних реформ проведених на українських землях;
6.4. пояснювати особливості системи влади на західноукраїнських землях.
7. Створення (творчість) <i>(здатність до створення нового культурного продукту, творчості в умовах багатомірності та альтернативності сучасної культури)</i>
7.1. помічати й аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між подіями і фактами, формулювати тенденції історичного розвитку;
7.2. підготовка порівняльної оцінки виборчого права Української РСР та незалежної України;
7.3. провести аналіз діяльності місцевих органів влади на різних етапах розвитку української державності;

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ до курсу з історії України.

Історія України – частина всесвітньої історії. Предмет, завдання, методи, принципи і функції історії України.

Періодизація історії України. Історична схема М. Грушевського. Основні етапи розвитку української національної історичної думки. Стан та перспективи сучасної історичної науки в Україні.

Тема 2. Київська Русь та Галицько-Волинська держава (IX ст. – перша половина XIV ст.)

Визначення доісторичного періоду розвитку людства. Стародавня історія України. Дослов'янські поселення на території України. Походження, розселення та устрій східних слов'ян.

Заснування Київської Русі, її державний устрій. Соціально-економічний розвиток і духовне життя Київської Русі. Наукові концепції виникнення держави на Русі.

Причини та наслідки феодалної роздробленості в Київській Русі. Монголо-татарська навала та її наслідки для Русі-України.

Утворення Галицько-Волинської держави – спадкоємниці Київської Русі, етапи її розвитку.

Історичне значення Київської Русі та Галицько-Волинської держави в історії України.

Тема 3. Українські землі під владою Литви і Польщі (друга половина XIV ст. – перша половина XVII ст.)

Інкorporація України-Руси Литвою. Державно-політичний, економічний, культурний і релігійний вплив українських земель на Литву. Кревська та Городельська унії.

Боротьба Литовського і Московського князівств за давньоруську спадщину. Взаємовідносини з Кримським ханством.

Захоплення українських земель Польщею. Люблінська унія. Виникнення і наростання національної, соціальної і релігійної конфронтації. Завершення формування української народності.

Початок українського національного відродження. Запорізька Січ як центр консолідації українських національних сил. Козацтво та його роль в суспільно-політичному житті українського народу, в боротьбі проти польського панування.

Тема 4. Українська національна революція (1648–1676 рр.)

Національно-визвольна боротьба українського народу. Причини та передумови, характер, рушійні сили національної революції. Співвідношення понять «повстання», «війна», «революція» в контексті подій 1648–1676 рр. у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Періодизація української національної революції та її уроки.

Характер, мета і наслідки Переяславської угоди 1654 р. Діяльність Б. Хмельницького: різноманітність оцінок.

Утворення української козацької держави – Гетьманщини, її внутрішня і зовнішня політика. Становище в Гетьманщині після смерті Б. Хмельницького, поділ України на Правобережну і Лівобережну. Українська козацька держава у геополітичних інтересах Польщі, Росії, Кримського ханства, Туреччини.

Доба руїни в історії України.

Тема 5. Україна в останній чверті XVII–XVIII ст.

Антиукраїнська політика російського царизму. Посилення централі-зоторсько-шовіністичних тенденцій. Ліквідація царизмом гетьманщини і Запорізької Січі. Втрата українським народом останніх залишків автономії.

Соціально-економічний розвиток українських земель наприкінці XVII–XVIII ст.

Антифеодальна боротьба селянства України: гайдамаччина, опришки, коліївщина.
Приєднання до Росії Причорномор'я, Криму і Правобережної України.

Тема 6. Українські землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій наприкінці XVIII – початку XX ст.

Входження України до державних структур Російської та Австрійської імперій.
Державно-правовий і політичний статус і стан України у складі Російської імперії.
Утворення єдиного національно-господарського комплексу. Формування модерної української нації.

Назрівання загальнонаціональної кризи на початку XX ст. Український політичний рух та його основні течії. Національно-культурне відродження й боротьба за національне визволення українського народу в діяльності різних політичних сил.

Україна в роки Першої світової війни: світовий баланс сил та національні інтереси України. Трагедія українського народу у світовій війні. Австро-угорська політика у західноукраїнських землях. Антивоєнний рух народних мас. Пошук шляхів виходу України з війни.

Тема 7. Боротьба за відродження державності України (1917–1920 рр.)

Підвалини української революції. Національно-політичні сили в українській революції. Створення єдиного національного фронту. Платформа Української Центральної ради у відносинах з Росією. Дипломатичне визнання УЦР.

Трансформація революційних процесів у військове протиборство за владу в Україні. Брестський мир. Українська Гетьманська держава П. Скоропадського: становлення та причини падіння. Внутрішня і зовнішня політика Директорії.

Революційно-визвольний рух на західноукраїнських землях. Утворення і діяльність ЗУНР.

Утвердження Радянської влади в Україні.

Уроки та причини поразки української національно-демократичної революції 1917–1920 рр.

Тема 8. Україна в умовах становлення комуністичного режиму (1920–1930 рр.)

Політичне і соціально-економічне становище України після завершення революції та громадянської війни. Відбудова народного господарства України на основі нової економічної політики: її зміст та наслідки.

Україна в системі міждержавних відносин на початку 20-х років. УСРР у системі «догвірної федерації». Входження УСРР до складу Радянського Союзу.

Політика коренізації: українізація і розвиток національних меншин.

Прискорена індустріалізація та примусова колективізація. Голодомор 1932–1933 рр. Політичні репресії 30-х років в Україні. Утвердження сталінського тоталітарного режиму: його сутність та механізм реалізації.

Політичне і соціально-економічне становище українських земель в складі Польщі, Румунії, Чехословаччини.

Тема 9. Українська РСР у роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)

Україна в європейській політиці на початку Другої світової війни. Укладення пакту Молотова – Ріббентропа. Початок Другої світової війни та її хід. Включення основної частини західноукраїнських земель до складу УСРР та їх радянізація. Напад нацистської Німеччини на СРСР.

Плани нацистських окупантів щодо України. Спроби ОУН проголосити українську державність. Адміністративний поділ та нацистський окупаційний режим в Україні. Розгортання руху опору в Україні.

Роль СРСР та антигітлерівської коаліції в розгромі фашистської Німеччини. Матеріальна допомога союзників СРСР.

Визволення України. Внесок народу України та інших народів СРСР у перемогу над фашизмом.

Уроки Другої світової війни та її геополітичні наслідки. Активна роль УРСР у світовій політиці. Завершення збирання основних етнічних земель українського народу в межах єдиної держави.

Тема 10. Українська РСР у другій половині 40-х – першій половині 80-х років

Відбудова і розвиток народного господарства України в післявоєнний період. Завершення радянізації західноукраїнських земель. Посилення тоталітарно-бюрократичних тенденцій у громадсько-політичному житті 40-50-х років.

Україна в умовах десталінізації. Критика сталінізму і тимчасова лібералізація суспільно-політичного життя в УРСР. Реформи М. Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер.

Застійні тенденції в економічному та соціально-політичному житті України. Діяльність П.Є. Шелеста та В.В. Щербицького.

Зародження дисиденства в Україні. Правозахисний рух. Релігійне дисиденство.

Тема 11. Національно-державне відродження українського народу. Незалежна Україна в сучасному світі

Початок перебудови та поживлення громадського життя. Невдача реформ у СРСР, інших соціалістичних країнах. Наростання відцентрових тенденцій і розпад СРСР. Об'єктивні та суб'єктивні причини розпаду СРСР.

Боротьба України за незалежність. Активізація суспільно-політичного життя. Вибори до Верховної Ради УРСР 1990 р. Декларація про державний суверенітет України. Акт проголошення незалежності України. Референдум і президентські вибори 1991 р.

Особливості ринкових реформ в Україні в 90-х роках. Спроби подолання системної кризи в економіці, політиці, соціальному та духовному житті.

Політичні та соціальні трансформації 90-х років ХХ – початку ХХІ ст. в Україні. Конституційний процес.

Зовнішня політика Української держави 90-х роках ХХ – початку ХХІ ст.

4. Структура вивчення навчальної дисципліни

4.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви тем		Кількість годин											
		Денна форма						Заочна форма					
		усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л	п		лаб	інд	с.р.	л	п		лаб	інд	с.р.		
№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.	Тема 1. Вступ до курсу з історії України	8	-	-	-	-	8	9	-	-	-	-	9
2.	Тема 2. Україна-Русь та Галицько-Волинська держава (IX ст. – перша половина XIV ст.)	11	1	2	-	-	8	12	1	2	-	-	9
3.	Тема 3. Українські землі під владою Литви та Польщі (друга половина XIV ст. – перша половина XVII ст.)	11	1	2	-	-	8	12	1	2	-	-	9
4.	Тема 4. Українська національна революція (1648–1676 рр.)	11	1	2	-	-	8	10	1	-	-	-	9
5.	Тема 5. Україна в останній чверті XVII – XVIII ст.	9	1	-	-	-	8	10	1	-	-	-	9
6.	Тема 6. Українські землі в складі Російської та Австро-Угорської імперій наприкінці XVIII – початку XX ст.	12	2	2	-	-	8	9	-	-	-	-	9
7.	Тема 7. Боротьба за відродження державності України (1917–1920 рр.)	12	2	2	-	-	8	13	2	2	-	-	9
8.	Тема 8. Україна в умовах становлення комуністичного режиму (1920–1930 рр.)	12	2	2	-	-	8	9	-	-	-	-	9
9.	Тема 9. Українська РСР у роки Другої світової війни (1939 – 1945 рр.)	12	2	2	-	-	8	11	2	-	-	-	9
10.	Тема 10. Українська РСР у другій половині 40-х –	12	2	2	-	-	8	9	-	-	-	-	9

	першій половині 80-х років ХХ ст.												
11.	Тема 11. Національно-державне відродження українського народу. Незалежна Україна в сучасному світі	10	2	2	-	-	6	16	2	2	-	-	12
	Усього годин	120	16	18	-	-	86	120	10	8	-	-	102

4.2. Аудиторні заняття

4.2.1. Аудиторні заняття (лекції, семінарські заняття) проводяться згідно з темами та обсягом годин, передбачених тематичним планом.

4.2.2. Плани лекцій з передбачених тематичним планом тем визначаються в підрозділі 1.2 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.2.3. Плани семінарських занять з передбачених тематичним планом тем, засоби поточного контролю знань та методичні рекомендації для підготовки до занять визначаються в підрозділі 1.3 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3. Самостійна робота студентів

4.3.1. Самостійна робота студентів денної форми навчання включає завдання до кожної теми та індивідуальні завдання.

4.3.2. Завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.4 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.3. Виконання індивідуальних завдань всіма студентами не є обов'язковим і може здійснюватися окремими студентами з власної ініціативи або за пропозицією викладача.

4.3.4. Тематика індивідуальних завдань та методичні рекомендації до їх виконання визначаються в підрозділі 1.5 навчально-методичних матеріалів з дисципліни.

4.3.5. Індивідуальні завдання виконуються в межах часу, визначеного для самостійної роботи студентів, та оцінюються частиною визначених в розділі 6 цієї програми кількості балів, виділених для самостійної роботи.

4.4. Індивідуальні завдання

У процесі вивчення навчальної дисципліни студенти виконують індивідуальні завдання у вигляді науково-дослідних робіт та рефератів. Теми науково-дослідних робіт та рефератів, а також методичні рекомендації щодо їх виконання визначаються в навчально-методичних матеріалах з навчальної дисципліни.

5. Методи навчання та контролю

Під час лекційних занять застосовуються:

- 1) традиційний усний виклад змісту теми;
- 2) слайдова презентація.

На семінарських та практичних заняттях застосовуються:

- дискусійне обговорення проблемних питань;
- вирішення ситуаційних завдань;
- повідомлення про виконання індивідуальних завдань.

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формах:

- 1) усне або письмове (у тому числі тестове) бліц-опитування студентів щодо засвоєння матеріалу попередньої лекції;
- 2) усне або письмове (у тому числі тестове) опитування на семінарських заняттях;
- 3) виконання поточних контрольних робіт у формі тестування;
- 4) захист підготовленого звіту про виконання ІНДЗ;
- 5) захист підготовленого публічного виступу.

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі усного заліку.
Структура залікового білету включає три теоретичних питання.

6. Схема нарахування балів

6.1. Наррахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

6.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій, семінарських занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних завдань визначаються в навчально-методичних матеріалах з цієї дисципліни.

7. Рекомендовані джерела

7.1. Базова література

1. Алексєєв Ю.М. Історія України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: КСУ, 2005. 337 с.
2. Бойко О.Д. Історія України: навчальний посібник. 3-тє вид., доповн. Київ: Академвидав, 2010. 687 с.

3. Литвин В.М. Історія України: підручник / відп. ред. В.А. Смолій. 5-те доповн. вид. Київ: Наук. думка, 2010. 828 с.
4. Світлична В.В. Історія України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 4-е вид. Київ: Каравела, 2007. 399 с.
5. Гончарук П.С. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ століття: курс лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-е вид. Київ: Центр учб. л-ри, 2009. 524 с.
6. Анісімов В.В. Історія України: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Нац. банк України, Ун-т банк. справи. Київ: УБС НБУ, 2010. 426 с.

7.2. Допоміжна література

1. Гудзь В. В. Історія України: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Віктор Гудзь; Міністерство освіти і науки України. — Вид. 2-е, допов. і переробл. — К.: Слово, 2008. — 670 с.
2. Довжук І. В. Нова історія України (середина XVII – початок ХХ ст.): [підручник] / І. В. Довжук; Міністерство освіти і науки України, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. — Луганськ: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2010. — 731 с.
3. Історія України: [навч. посіб. для студ. неіст. спец. вищ. навч. закл. освіти] / О. С. Каденюк, М. А. Сивирин. — 2-е вид. — Кам'янець-Подільський: Сисин О. В.: Абетка, 2010. — 395 с.
4. Історія України: З прадавніх часів до сьогодення: [навч. посіб.] / В. І. Семененко, Л. О. Радченко; [за ред. М. І. Бондаренка] — 2-е вид., перероб. та допов. — Х.: Торсінг, 2000. — 493 с.
5. Історія України: Кінець XVII – початок ХХІ ст.: Посібник. — К.: КНТ, 2007. — 433 с.
6. Історія України: навч. посіб. для студ. неіст. спец. / [Лях Р. Д. та ін.; ред. Коган О. С.] — К.: Центр підготовки абітурієнтів, 1998. — 394 с.
7. Історія України XIX – початку ХХ ст.: [навч. посіб.] / Овдієнко П. П., Потапенко М. В.; Ніжин. держ. університет ім. М. Гоголя. — Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. — 197 с.
8. Історія України з ілюстраціями і доповненнями / М. С. Грушевський; [уклад.: Й. Й. Брояк, В. Ф. Верстюк; авт. ст. В. К. Губарев] — Донецьк: БАО, 2011. — 526 с.
9. Історія України та її державності: курс лекцій: [навч. посіб. для студ. і викл. вищ. навч. закл.] / [Л. Є. Дещинський та ін.] — Вид. 5-е, переробл. і допов. — Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2009. — 474 с.
10. Історія України: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Ф. Панібудьласка [та ін.]; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т бід-ва і архіт. — Вид. 2-ге, допов. — К.: КНУБА, 2010. — 139 с.
11. Історія України: [підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Г. Д. Казьмирчук та ін.; за ред. Г. Д. Казьмирчука; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. — К.: ВПЦ «Київ. університет», 2009. — 695 с.
12. Історія України: [хрестоматія для студ. вищ. закл. освіти, неіст. спец.] / С. П. Кармалюк, М. М. Сайко. — Чернівці: Технодрук, 2009. — 463 с.
13. Історія України: довідник школяра і студ. / [Губарев В. К.; пер. з рос. Данилюка І. Г.] — Донецьк: БАО, 2011. — 639 с.
14. Історія України: неупереджений погляд: [з прадав. часів до 2008 р.: факти, міфи, комент.] / В. В. Петровський, Л. О. Радченко, В. І. Семененко. — Вид. 2-е, випр. і допов. — Х.: Школа, 2008. — 601 с.
15. Король В. Ю. Історія України: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Ю. Король. — Вид. 2-е, допов. — К.: Академія, 2008. — 495 с.
16. Кузнець Т. В. Історія України XIX століття: [навч. посіб.] / Кузнець Т. В. — Умань: Жовтий, 2011. — 354 с.
17. Новий довідник: Історія України / [упоряд. С. Крупчан та ін.] — 4-те вид., переробл.

- і доповн. — К.: Казка, 2009. — 735 с.
18. Остафійчук В. Ф. Історія України: сучасне бачення / В. Ф. Остафійчук. — К.: Знання-Пресс, 2006. — 422 с.
 19. Сулько В. С. Історія України: [навч. посіб.] / В. С. Сулько; Міністерство освіти і науки України, Рівненській державний гуманітарний університет. — Рівне: О. Зень, 2011. — 543 с.

8. Інформаційні ресурси

1. www.exlibris.org.ua/greathistory/
2. www.fs.ua/item/i4rUuucDJf17r5TTR9lQa6Q
3. www.history.org.ua
4. www.izbornyk.org.ua/links/inistor.htm
5. www.litopys.org.ua/hrushrus/iur.htm
6. www.uahistory.kiev.ua
7. www.ukraine-history.com.ua
8. www.ulti.kiev.ua
9. www.youtube.com/watch?v=TFdPOErzV60